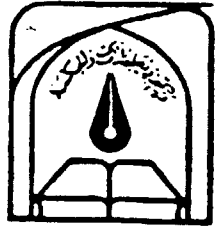

مرا اخصا ست در آن معنی این
تفسیر در آن

وزارت اطلاعات و فرهنگ ایران
تربیت مدرس

دانشگاه تربیت مدرس

۱۳۸۱ / ۵ / ۱۰

پایان نامه کارشناسی ارشد تاریخ اسلام

روابط مسلمانان با روم تا پایان عصر اموی

منصور حیدری

استاد راهنما

دکتر صادق آئینه وند

استاد مشاور

دکتر عطاءالله مهاجرانی

خرداد ۱۳۸۱

۳۱۸۰۹

بسمه تعالی

تاییدیه اعضای هیئت داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیئت داوران نسخه نهایی پایان نامه آقای منصور حیدری تحت عنوان روابط مسلمانان با روم تا پایان عصر اموی را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آن را برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد می کنند.

امضاء

رتبه علمی

نام و نام خانوادگی

اعضای هیئت داوران

۱- استاد راهنما جناب آقای دکتر صادق آئینه وند

استاد

۲- استاد مشاور جناب آقای دکتر عطاء... مهاجرانی

استادیار

۳- استاد ناظر جناب آقای دکتر حسین مفتخری

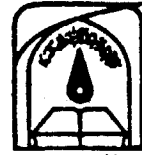
استادیار

۴- استاد ناظر جناب آقای دکتر صالح پرگاری

استادیار

۵- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی جناب آقای دکتر عطاء... مهاجرانی استادیار

رئیس هیئت داوران
تعمیر مدارک

بسمه تعالی

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیت های علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱ در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲ در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه)، عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد / رساله دکتری نگارنده در رشته تاریخ است که در سال ۱۳۸۱ در دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم / جناب آقای دکتر آگینه و ... ، مشاوره سرکار خانم / جناب آقای دکتر صهاجرانی و مشاوره سرکار خانم / جناب آقای دکتر ... از آن دفاع شده است.»

ماده ۳ به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴ در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵ دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تأمین نماید.

ماده ۶ اینجانب منصور حیدری دانشجوی رشته تاریخ اسلام مقطع کارشناسی این دانشگاه تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی: منصور حیدری

تاریخ و امضا:

۸۱/۳/۱۹

رئیس انجمن علمی ایران
توسعه و آموزش

تقدیم به :

روح پدری که چراغ راهم بود

و

مادر فداکارم که همهٔ موفقیت‌هایم را مدیون او هستم

و

برادرانم که بعد از پدر، بار پدری مرا بدوش کشیدند

و

همهٔ دوستداران تاریخ .

تقدیر و تشکر

اکنون که کار این رساله به مرحله‌ نهایی رسیده است ، بر خود فرض می دانم که از راهنمایی و همکاری همه بزرگوارانی که در انجام این پژوهش مرا یاری رسانده اند ، تقدیر و تشکر کنم .

در ابتدا بر خود لازم می دانم که از استاد فرزانه جناب آقای دکتر صادق آئینه وند که راهنمایی این رساله را برعهده داشتند به خاطر زحمات بی دریغش ، تقدیر و تشکر کنم .

سپس شایسته است از زحمات استاد گرانقدر جناب آقای دکتر سید عطاء الله مهاجرانی ، که در دوران دانشجویی در پرورش ذهن و فکر این شاگرد حقیر بسیار مؤثر بودند و نیز در مسئولیت مشاوره این رساله از یاری بنده دریغ نکردند و با اشارت و راهنمایی های خود بنده را مرهون خویش کردند ، قدردانی کنم .

و در پایان لازم است که از استادان بزرگوارم : آقای سید هاشم آقاجری ، دکتر سید محمد حسین منظور الاجداد ، دکتر تنهاتن ناصری و دکتر هادی عالم زاده ، که افتخار شاگردیشان را داشته ام و خوشه چین درخت علم در محضرشان بوده ام و تمامی دوستانم که در امر تحصیل مرا یاری کرده اند ، تقدیر و تشکر کنم .

ومن الله التوفيق وعليه التكلان

منصور حیدری

چکیده فارسی

عنوان این رساله روابط مسلمانان با روم تا پایان عصر اموی است ، در آن به بررسی روابط سیاسی و اجتماعی ، نظامی و فرهنگی مسلمانان با امپراتوری بیزانس تا پایان عصر اموی و سیاست کلی خلفا نسبت به مسیحیان (اهل ذمه) و تأثیر روابط خارجی بر آن پرداخته شده است .

هدف از این پژوهش، روشن ساختن رابطه سیاسی و نظامی مسلمانان و امپراتوری بیزانس می باشد با علم بر این واقعیت که این روابط بیشتر برپایه جنگ و منازعه بوده است و زیرا منازعات خیلی زیاد مسلمانان با امپراتوری بیزانس ایجاب می کرد که پیوسته برای ترک مخاصمه و درخواست صلح و غیره این دیپلماسی فعال باشد.

بنابر سیاست کلی خلفای اموی ، بیشترین تسامح و اغماض نسبت به مسیحیان (اهل ذمه) اعمال گردید. در بعضی مقاطع این رعایت و اغماض تحت تأثیر روابط سیاسی قرار می گرفت .

نتیجه آنکه روابط مسلمانان و امپراتوری بیزانس بر پایه جنگ و منازعه قرار داشت، که بر روابط سیاسی و سیاست و نحوه برخورد خلفا و مسلمانان نسبت به مسیحیان (اهل ذمه) تأثیر می نهاد . گفتنی است که امویان با ایجاد نهادهای مدنی و تشکیلات اداری ، راه و رسم شاهان ساسانی و قیصره روم را وارد دستگاه خلافت اسلامی کردند.

واژگان کلیدی : روابط مسلمانان - روم - اموی .

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	۱- کلیات تحقیق
۱	۱-۱ - بیان مسئله و سوالات و فرضیات اصلی
۳	۲-۱ سابقه و ضرورت و اهداف انجام تحقیق
۴	۳-۱ طراحی فصول تحقیق
۵	۴-۱ روش انجام تحقیق
۶	۲- مقدمه
۷	۳- معرفی و نقد منابع

فصل اول : اوضاع جزیره العرب و روم مقارن

ظهور اسلام

۱۶	۱- اوضاع جزیره العرب
۱۷	۱-۱ موقعیت جغرافیایی
۱۸	۲-۱ سازمان سیاسی
۲۰	۳-۱ وضعیت اجتماعی و فرهنگی
۲۱	۴-۱ وضعیت دینی
۲۲	۵-۱ وضعیت اقتصادی
۲۴	۲- اوضاع امپراتوری روم

فصل دوم : روابط مسلمانان با رومیان در دوره پیامبر (ص)

۲۷	۱- پیشینه روابط اعراب با روم
۲۸	۱-۱ روابط یمن در قبل از اسلام با روم
۳۲	۲-۱ روابط شام در قبل از اسلام با روم
۳۵	۳-۱ روابط مکه در قبل از اسلام با روم
	۲- آغاز روابط مسلمانان با حوزه امپراتوری روم
۳۸	۱-۲ هجرت به حبشه و روابط مسلمانان با حبشه
۴۲	۲-۲ روابط سیاسی مسلمانان با رومیان در دوره پیامبر (ص)
	۳- برخوردهای نظامی مسلمانان با غیر مسلمانان در حوزه امپراتوری روم

۴۷	۱-۳- غزوه دومه الجندل
۴۸	۲-۳- غزوه موته
۵۱	۳-۳- غزوه تبوک
۵۴	۴-۳- سپاه اسامه

فصل سوم: روابط مسلمانان با روم در دوره خلفای راشدین

۵۵	۱- روابط مسلمانان با روم در دوره خلافت ابوبکر
۶۰	۲- روابط مسلمانان با روم در دوره خلافت عمر
۶۱	۱-۲- فتح بیت المقدس
۶۳	۲-۲- فتح مصر و مغرب
۶۷	۳-۲- روابط سیاسی مسلمانان با روم در دوره عمر
۶۹	۳- روابط مسلمانان با روم در دوره خلافت عثمان و حضرت علی (ع)

فصل چهارم: روابط مسلمانان با رومیان در دوره اموی

۷۴	۱- روابط مسلمانان با رومیان در دوره سفیانیان
۸۰	۲- روابط مسلمانان با رومیان در دوره مروانیان

فصل پنجم: نقش فرهنگ و تمدن رومی در فرهنگ و تمدن اسلامی دوره اموی

۹۴	۱- پیشینه فرهنگ و تمدن یونانی در عالم اسلامی
۹۵	۲- نقش مسیحیان در حکومت امویان
۱۰۰	۳- نقش هنر و معماری رومی در هنر و معماری اسلامی در دوره اموی

۱۰۸	نتیجه
۱۱۲	منابع فارسی و عربی
۱۱۵	مضامین و تحقیقات
۱۱۸	منابع انگلیسی
۱۱۹	چکیده انگلیسی

کلیات تحقیق

۱- بیان مسئله و سولات و فرضیات اصلی

با توجه به اهمیت شناخت فرهنگ و تمدن اسلامی، در این پژوهش روابط سیاسی، اقتصادی، نظامی و فرهنگی و تمدنی مسلمانان راز بعثت پیامبر (ص) تا پایان دوره اموی یعنی از سال ۶۱۰ م. تا حدود ۷۵۰ م. که دوران شکل گیری اولیه تمدنی اسلامی می باشد، بررسی می شود. امید است که این پژوهش مناسبات مسلمانان با رومیان را در دوره پیامبر (ص) و خلفای راشدین و خلفای اموی، که شامل جنگ و صلح های مکرر، روابط اقتصادی و تبادل فرهنگی و تمدنی است تبیین کند و همچنین نقش و فرهنگ و تمدن رومی را در شکوفایی فرهنگ و تمدن اسلامی نیز تبیین کند و به سولاتی چون چند سوال زیر پاسخ دهد.

۱- ارتباط مسلمانان با رومیان در دوره پیامبر (ص) چگونه است؟

۲- مناسبات مسلمانان با رومیان و نقش تمدن رومی در تمدن اسلامی در دوره خلفای راشدین چگونه بوده است؟

۳- خلفای اموی و مسلمانان در دوره اموی چه مناسباتی با رومیان داشته اند و تا چه حد تمدن رومی را پذیرفته اند؟

فرضیات اصلی تحقیق

۱- مسلمانان با رومیان در دوره پیامبر (ص) ارتباط مختصری داشتند.

۲- مسلمانان در دوره خلفای راشدین جنگهای مکرری در حوزه امپراتوری روم

کردند و با فرهنگ و تمدن رومی بیش از پیش آشنا شدند.

۳- خلفای اموی و مسلمانان در دوره اموی جنگ و صلح‌ها و روابط سیاسی

اقتصادی، فرهنگی و تمدنی گسترده‌ای با رومیان داشتند و تا حد زیادی

فرهنگ تمدن رومی را پذیرفتند.

۱-۲- سابقه و ضرورت و اهداف انجام تحقیق

با وجود اینکه تاریخ صدر اسلام و دوره امویان، برای مسلمانان و حتی غیر مسلمانان حائز اهمیت است. هنوز شناخت درست و دقیقی از حوادث و رویدادهای دوره پیامبر (ص) و خلفای راشدین و خلفای اموی، آن چنان که باید، بدست نیاورده ایم زیرا شناخت درست وقایع دوره مذکور، بدون شناخت روابط مسلمانان با تمدنهای هم جوار خصوصاً روم غیر ممکن است، و تا به حال فقط تحقیقات پراکنده ای در این زمینه انجام شده و حتی در آن تحقیقات، موضوع مورد نظر، در ردیف موضوعات فرعی بوده است و به جرأت می توان گفت که تاکنون هیچ تحقیق جامعی در این زمینه انجام نگرفته است. در کل لزوم تبیین وقایع تاریخ اسلام و تجزیه و تحلیل مناسبات مسلمانان با رومیان در قرون اولیه اسلامی ضرورت چنین تحقیقی را تبیین می کند.

این تحقیق در نظر دارد روابط مسلمانان با رومیان راتا پایان عصر اموی، تبیین کند و نقش رومیان را در تمدن اسلامی نیز روشن کند و ناکامی رومیان را در برابر مسلمانان نیز بررسی کند.

۱-۳- طراحی فصول تحقیق

برای پاسخ به سوالات اصلی پژوهش، و اینکه بدانیم چه راهی را باید طی کنیم باید طرحی داشته باشیم که در نهایت پژوهش را قادر به پاسخ گویی به سوالات و تأیید فرضیات یا در غیر این صورت رد آنها بکند. به همین سبب فصولی که طراحی شده است به شرح زیر می باشد.

فصل اول این پژوهش، نظری اجمالی بر اوضاع جزیره العرب و روم خصوصاً مقارن با ظهور اسلام دارد. فصل دوم، به بررسی پیشینه روابط اعراب و روم پرداخته و وارد دوران اسلامی نیز شده و به بررسی هجرت به حبشه و نامه نگاری پیامبر (ص) به روم شرقی و حوزه تحت نفوذ آن و برخوردهای نظامی مسلمانان در حوزه امپراتوری روم پرداخته است. فصل سوم به بررسی برخوردهای سیاسی-نظامی، مسلمانان با رومیان در دوره خلفای راشدین پرداخته است. فصل چهارم به بررسی روابط خلفای اموی با روم شرقی پرداخته است.

فصل پنجم نیز به بررسی مختصری درباره پیشینه علوم یونانی در عالم اسلامی و نقش مسیحیان در خلافت اموی و تأثیر هنر و معماری رومی بر هنر و معماری اسلامی پرداخته است. محدوده زمانی مورد توجه این پژوهش پایان خلافت امویان می باشد.

۴-۱- روش انجام تحقیق

از آنجاکه در هر پژوهشی از گروه علوم انسانی، به خصوص تاریخ، ضروری است که مراحل اصلی روش تحقیق مدنظر قرارگیرد. در این پژوهش نیز لازم بود که ما، روش تاریخی را مدنظر داشته باشیم که شامل اصول و مراحل زیر می باشد.

۱-تهیه سوالات اصلی

۲-طرح فرضیه یا جوابهای احتمالی مناسب

۳-طرح پلان یا چهارچوب تحقیق

۴-جمع آوری اطلاعات مواد خام از منابع موثق و دسته اول

۵-تجزیه و تحلیل یا آنالیز مطالب جمع آوری شده

۶-تنظیم انشاء مطالب دسته بندی شده براساس پلان

۷-نتیجه گیری و قضاوت در باره فرضیه های ارائه شده

ناگفته نماند ماهیت موضوع مورد انتخاب برای پژوهش می طلبد که روش تحقیق و تحلیل تاریخی، پیش گرفته شود و فن پژوهش بر مطالعات کتابخانه ای و تاریخی استوار باشد.

۲- مقدمه

رساله حاضر تحت عنوان روابط مسلمانان با روم تا پایان عصر اموی، در رشته تاریخ با گرایش اسلام می باشد. موضوع رساله حاضر برای بررسی تاریخ اسلام و روابط مسلمانان با رومیان و شناخت تأثیرات فرهنگ و تمدن اسلامی از سایر فرهنگها و تمدنهای مجاور خصوصاً رومیان حائز اهمیت است. امید است که نحوه پژوهش و دستیابی به استنباطات مندرج در متن هم مورد توجه قرار گیرد.

با توجه به اینکه رساله های دانشگاهی ضوابط خاصی را باید رعایت کنند، این رساله نیز در پی آن بوده است که به آن ضوابط عمل کند. همچنین پژوهشگر به دنبال آن بوده که به موضوع، روش اتخاذ شده، سؤالات، فرضیات و بالاخره استنتاجات و فسادار بمسأله. لازم به ذکر است از آنجا که روابط خارجی مسلمانان و خلفا خصوصاً در صدر اسلام، مورد توجه مورخان نبوده، ما در نگارش این پژوهش با کمبود منابع و روایت های عین هم مواجه بوده ایم، زیرا محدود روایت های که ذکر شده، در ذیل بیان احوال خلفا آمده است.